

Eindrapportage Uitvoering Actieplan Beheersing Agrarisch Stof

Productschap Tuinbouw
Productschap Diervoeder
Productschap Granen, Zaden en Peulvruchten
Productschappen Vee, Vlees en Eieren

Postbus 29739
2502 LS Den Haag

www.pakstofaan.nl
pakstofaan@hpa.agro.nl

Den Haag, 30 juli 2007

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Organisatie	3
3. Plan van aanpak en uitvoering	4
3.1 Voorlichting en bewustwording	4
3.2 “Good house keeping” aanpak	6
3.3 Proeftuinonderzoek	9
3.4 Gezondheidskundig onderzoek	10
4. Effectevaluatie	11
5. Conclusie	13
6. Verankering	14

Bijlagen:

1. Planning en begroting
2. Overzicht commissieleden
3. Publicaties
4. Voorlichtingsactiviteiten
5. Door voorlichters van de productschappen bezochte bedrijven
6. Resultaten bedrijfsbezoeken door Stigas mei-juni 2007 met vragenlijst
7. Hoofdpunten monitorresultaten stof, Arbeidsinspectie AGF 2007
8. Samenvatting gebruikersonderzoek FNV Bouw en FNV Bondgenoten

Inleiding

Naar aanleiding van het in fase 1 opgestelde actieplan: "beheersing agrarisch stof in de sectoren akkerbouw, tuinbouw en vee, vlees en eieren" is het actieplan onder de titel "Stof? Pak 't aan!" vanaf 1 oktober 2005 van start gegaan met de uitvoerende fase of wel fase 2. Het doel van fase 2 is om het bewustzijn ten aanzien van de gezondheidseffecten van blootstelling aan stof en endotoxinen te vergroten en de blootstelling aan stof en endotoxinen binnen de agrarische en verwerkende sectoren te verminderen.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden in het project is financiële ondersteuning gevraagd (en verkregen) in het kader van het Programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen (VAST) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Om dit te bereiken is een kennisinfrastructuur opgezet over blootstelling aan agrarisch stof en de gezondheidseffecten daarvan, zodat bedrijven zelf knelpunten in hun bedrijf kunnen opsporen en aanpakken. Een ketenbrede aanpak was hierbij het uitgangspunt zodat de hele productieketen een bijdrage levert aan het reduceren van stofblootstelling. In totaal gaat het om ongeveer 130.000 bedrijven, waar ruim 800.000 personen werkzaam zijn. Binnen deze bedrijven vinden uiteenlopende werkzaamheden plaats. Van het werken in de buitenlucht, kassen en stallen tot en met productiewerk in de verwerkende industrie.

Aanleiding voor zowel het opstellen als de uitvoering van het actieplan vormt het feit dat ondernemers en werknemers in de agrarische en verwerkende sectoren regelmatig blootstaan aan stof. Stof kan worden gezien als een complex mengsel waarvan schadelijke stoffen als endotoxinen en kwartsstof deel uit maken. In het kader van het project wordt in dit verband gesproken over "agrarisch stof". Hoewel de relatie tussen blootstelling aan agrarisch stof en nadelige gezondheidseffecten nog niet geheel duidelijk is, wordt wel onderkend dat blootstelling in veel sectoren kan leiden tot nadelige gezondheidseffecten.

Speerpunt van het project is de aandacht voor blootstelling aan endotoxinen. Per 1 januari 2003 is de wettelijke MAC-waarde voor endotoxinen ingetrokken mede op aandringen van een aantal productschappen. Uit onderzoeken, onder andere uitgevoerd door Industox (2000) en IRAS (2002), is gebleken dat in veel agrarische en verwerkende sectoren werknemers worden blootgesteld aan hoge concentraties endotoxinen. De destijds voorgestelde MAC-waarde was daarom niet haalbaar.

Conform de rapportageverplichting van de VAST subsidieregeling bevat dit verslag de resultaten van de uitvoering van het actieplan conform de begroting van het project (zie bijlage 1).

2. Organisatie

Het project is opgezet als gezamenlijk initiatief van: Productschap Diervoeder, Productschap Granen Zaden en Peulvruchten, Productschap Tuinbouw en Productschappen Vee, Vlees en Eieren. Vanuit de betrokken productschappen is medio 2004 een projectteam opgericht, bestaande uit twee coördinatoren vanuit het Productschap Tuinbouw en de Productschappen Vee, Vlees en Eieren en een projectleider vanuit het Hoofd Productschap Akkerbouw dat zich bezig is gaan houden met de praktische uitvoer van het project. Begin 2005 is een projectmedewerker/voorlichter aangenomen en is er een adviescommissie samengesteld uit werkgevers en werknemers uit de betrokken sectoren en een vertegenwoordiger vanuit het ministerie van SZW (dhr. Hollander en zijn opvolger dhr. Géron). Begin maart 2006 is een tweede projectmedewerker/voorlichter aangenomen.

De projectmedewerkers hebben zich met de dagelijkse uitvoering van onderdelen van het project beziggehouden. Het projectteam coördineert de uitvoering en stuurt deze aan. Het projectteam adviseert de adviescommissie. De adviescommissie is verantwoordelijke voor de uitvoering van het project en neemt besluiten over onderdelen van de uitvoering. De adviescommissie is verantwoording verschuldigd aan de besturen van de productschappen en rapporteert daartoe regelmatig over de voortgang. De productschappen zijn voor de subsidieaanvraag de aanvragende bedrijfstakorganisatie.

De adviescommissie is vanaf oktober 2006 tot en met juni 2007 vijf keer bijeengekomen, het projectteam is regelmatig bijeengekomen, zo vaak als nodig werd geacht. In bijlage 2 is de samenstelling van de adviescommissie en het projectteam weergegeven.

3. Plan van aanpak en uitvoering

Het actieplan van fase 2 bestaat uit de volgende 4 pijlers:

1. Voorlichting en bewustwording
2. Stimuleren "Good Housekeeping Aanpak"
3. Onderzoek naar beheersmaatregelen stof (proeftuinen)
4. Onderzoek naar de relatie tussen blootstelling aan stof en (chronische) gezondheidseffecten.

Per onderdeel worden de activiteiten beschreven in de periode van 1 oktober 2005 tot en met juni 2007.

3.1 Voorlichting en bewustwording

De afdelingen voorlichting van de productschappen hebben gezamenlijk een communicatieplan opgesteld voor fase 2. Het communicatieplan richt zich in eerste instantie op brede voorlichting om zoveel mogelijk draagvlak en bewustwording te creëren. Bestaande middelen zijn zoveel mogelijk benut om de doelgroepen te bereiken. Er is zowel ingezet op brede algemene voorlichting als op sectorspecifieke voorlichting. De ingezette communicatiemiddelen hadden daarnaast tot doel een zo groot mogelijk bereik te hebben, gezien de omvang en verscheidenheid van de doelgroep. Tevens is een huisstijl ontwikkeld die bijdraagt aan de herkenbaarheid van het project.

Hierna volgt een overzicht van de ontwikkelde communicatiemiddelen en bijbehorende activiteiten.

Publiciteit

Gedurende het project is de vakpers actief benaderd met voorstellen voor interviews. Vakbladen zijn namelijk uitermate geschikt voor het bereiken van een grote groep mensen binnen de achterban van de productschappen. Sinds de start zijn dan ook tientallen artikelen verschenen in vakbladen en in uitgaven van de productschappen zelf. In bijlage 3 is een overzicht van publicaties te vinden vanaf 1 oktober 2005.

Website

Door het projectteam, de afdelingen voorlichting van de productschappen en de website bouwers vanuit de Productschappen Vee, Vlees en Eieren is de website www.pakstofaan.nl ontworpen en ingevuld. In maart 2007 is de website de lucht ingegaan en sindsdien zijn vele reacties en aanmeldingen voor de nieuwsbrief binnengekomen. Op deze site kan men terecht voor vragen over stof en gezondheidsrisico's, informatie over het project en het online invullen van de stoffest. Tevens op de website relevante wetenschappelijke onderzoeken, voorlichtingsfilmpjes en links naar andere websites te vinden.

Sinds de start van de site bezochten ruim 20.000 bezoekers de website, de stoffest is de meest populaire pagina.

Promotiemateriaal

In een oplage van 50.000 stuks is er een algemene informatie folder gedrukt, die verstuurd en uitgedeeld is aan werknemers, bedrijven en belangstellenden. Ook wordt de folder meegezonden met zendingen vanuit de productschappen en vakbladen. Er zijn bijvoorbeeld ruim 11.000 folders verspreid onder aardappeltelers en aanverwante sectoren. Nagenoeg alle folders zijn verspreid. Om de folder op brede schaal te verspreiden is deze ook met vakbladen en uitgaven van de productschappen meegezonden. Begin 2007 is tevens een folder met de zeven meest gestelde vragen over stof gedrukt. Deze folder is eveneens onder bedrijven en belangstellende verspreid en op te vragen via de website.

In het kader van het inspectieproject van de Arbeidsinspectie binnen de groente-, aardappel- en fruitsectoren (groothandel, be- en verwerking) hebben de inspecteurs de folder van het project meegenomen. In de periode februari t/m april 2007 zijn 435 bedrijven geïnspecteerd. Tevens is een leaflet ontwikkeld door het ministerie van SZW voor dit inspectieproject met informatie over agrarisch stof en de projectactiviteiten (zie bijlage 4). Stof was geen inspectie onderwerp maar is

wel meegenomen als monitoronderwerp. De inspecteurs hebben bij de bedrijven een monitorvragenlijst afgenomen waarin een aantal vragen verwerkt waren over de bekendheid met stof en het nemen van beheersmaatregelen.

Advertenties in vakbladen

In oktober en november 2006 vond een publiciteitsoffensief plaats. Daarbij zijn advertenties geplaatst in de vakbladen Aardappelwereld, Primeur, De Molenaar, Pluimveehouderij, Boerderij vakdeel Varkenshouderij, Vakwerk, BloembollenVisie, Groenten & fruit, Vakblad AGF en Boomkwekerij. Bij De Molenaar, BloembollenVisie, Werkvloer en Tokline is tevens de folder als bijsluiter bijgevoegd. Daarnaast is een banner ontwikkeld die via digitale nieuwsbrieven en de websites van Vakwerk, Groenten & Fruit, Vakblad AGF en Boomkwekerij wijst op het project. Met de boodschap 'Een schone werkplek, wel zo gezond' nodigt de banner uit om de site van het project te bezoeken en de stoffest te doen. Gezien de oplagen van de vakbladen zijn met dit offensief ruim 40.000 personen bereikt, verspreid over de diverse sectoren. Het offensief heeft bijgedragen aan meer bekendheid van het project.

Presentaties

Ook in fase 2 zijn bedrijven, commissies van vakbonden, ledenvergaderingen, studieclubs en organisaties bezocht om voorlichting over de gezondheidsrisico's van stof en het project te geven. In bijlage 4 is een overzicht weergegeven van alle voorlichtingsactiviteiten. In totaal zijn er ruim 25 presentaties gegeven.

Vanuit het project zijn de vakbonden actief benaderd voor het geven van presentaties. Via brancheorganisaties is kenbaar gemaakt dat studieclubs zich kunnen aanmelden voor een presentatie over stof tijdens een bijeenkomst.

Daarnaast zijn in 2007 een drietal presentaties bij ondernemingsraden gegeven. Het doel was om op deze wijze werknemers direct van informatie te voorzien over stof en beheersmaatregelen. Per bedrijf varieerde de aanpak. Zo is er een presentatie gegeven bij een ondernemingsraad van een vestiging, een groepsondernemingsraad en bij een bijeenkomst van de ondernemingsraad en directieleden van verschillende vestigingen van een bedrijf. Het initiatief werd positief ontvangen. Met name binnen de bedrijven waar werknemers daadwerkelijk klachten hadden die het gevolg van stof kunnen zijn. Wij gaan ervan uit dat met de presentaties het "aanpakken van stof" weer wat hoger op de agenda is gezet bij de bedrijven. Helaas was er onvoldoende tijd deze activiteit verder uit te breiden, maar het is zeker aan te bevelen deze activiteit voort te zetten.

Nieuwsbrief

Vanuit het project is vier keer een nieuwsbrief uitgebracht. Doel van de nieuwsbrief is het verstrekken van informatie over de voortgang en uitkomsten van het project en het brengen van nieuws over onderwerpen die gerelateerd zijn aan "agrarisches stof". Deze nieuwsbrief is geplaatst op de websites van de betrokken productschappen en daarnaast digitaal verzonden aan alle bekende e-mailadressen in de betrokken sectoren en belangstellenden die zich hebben aangemeld voor de nieuwsbrief via de website. De nieuwsbrieven zijn te vinden op de website www.pakstofaan.nl.

Beurzen

Het project was meerdere malen vertegenwoordigd op vakbeurzen binnen de sectoren. Daarbij haakte het project aan bij stands van projectpartners. Een actieve benadering van de bezoekers met onder andere een prijsvraag vormde het uitgangspunt. De prijsvraag was bovendien een goede manier om te inventariseren hoeveel werknemers en ondernemers daadwerkelijk last hebben van gezondheidsklachten aan de luchtwegen tijdens of na het werk.

- Tijdens de Agrarische Vakdagen 2005 (oktober 2005) en de Vakbeurs Intensieve veehouderij in Gorinchem (maart 2006) gaf ruim 35 procent van de 440 deelnemers aan de prijsvraag aan wel eens klachten aan de luchtwegen te hebben tijdens of na het werk.
- In oktober 2006 stonden de medewerkers op agrarische beurzen in Zwolle en in Hardenberg. In totaal deden op beiden beurzen 327 personen mee aan de prijsvraag. Op deze beurzen gaf 37 procent van de personen aan luchtwegklachten te hebben tijdens of na het werk.

- Tijdens de landbouwdagen intensieve veehouderij in Gorinchem van 6 t/m 8 maart 2007 was het project wederom aanwezig met een prijsvraag. Deze keer deden 90 bezoekers mee. Drieënveertig procent van de deelnemers gaf aan luchtwegklachten te hebben tijdens, op of na het werk. De groep deelnemers bestond overwegend uit rundvee- en melkveehouders, pluimveehouders en varkenshouders.

Minisymposium Stof? Pak 't aan! 8 februari 2007

Om de doelgroep en alle betrokkenen bij het project te informeren over de activiteiten en resultaten van het project vond op donderdag 8 februari 2007 het minisymposium “Stof? Pak 't aan!” plaats.

Naast het presenteren van de activiteiten die vanuit het project zijn opgezet had het minisymposium ook tot doel te praten over stof in relatie tot gezondheid en beheersmaatregelen met personen uit de beroepspraktijk. Met een aantal korte presentaties werden deze onderwerpen belicht vanuit de Arbo-dienst, werknemer, werkgever en wetenschap en was er daarnaast ruimte voor discussie met het publiek. De middag werd afgesloten met een debat waarin grenswaarden, arbocatalogi en de borging van het project centraal stonden. In dit debat werd zowel ingegaan op de gevolgen van grenswaarden voor de bedrijven met aandacht voor de visie vanuit het Ministerie van SZW.

Voor het minisymposium hadden zich ruim 80 personen aangemeld, de opkomst was echter wat lager in verband met de weersomstandigheden. De bezoekers hebben na afloop een evaluatieformulier ingevuld. Hieruit kwam naar voren dat met name het geven van voorlichting wordt gewaardeerd. Hierbij is het van belang individuele bedrijven van duidelijke en begrijpelijke informatie te voorzien. Tevens dienen werknemers hier bij betrokken te worden. Ook het visueel maken van blootstelling aan stof (bijvoorbeeld door de PIMEX-methode) spreekt aan. Daarnaast werd aangegeven dat het continueren van het geven van voorlichting, ook na eind juni 2007, wordt gewaardeerd. Tevens kan hierbij gebruik worden gemaakt van aanpakken binnen niet-agrarische sectoren.

Scholen

Vanuit de gedachte “de jeugd heeft de toekomst” is ook aandacht besteed aan het geven van informatie en voorlichting aan scholen. In dit kader is op de eerste plaats contact gelegd met Aequor. Dit is een kennis- en communicatiecentrum voor de groene sectoren (de bloemenbranche, dierenverzorging, groene ruimte, plantenteelt, veehouderij en voedingsindustrie). Enerzijds stellen zij kwalificatiestructuren op. Deze structuren worden vertaald in de opleidingsprogramma's op de AOC's (Agrarische Opleidingscentra). Daarnaast erkent Aequor opleidingsbedrijven waar leerlingen voor een deel hun opleiding kunnen volgen. Veertig bedrijfsadviseurs zijn in dienst om leerbedrijven te adviseren en informeren. Deze adviseurs hebben in totaal 1600 folders aangeleverd gekregen die zijn verspreid onder de leerbedrijven.

Op de tweede plaats is er contact gelegd met het Ontwikkelcentrum. Het Ontwikkelcentrum is gespecialiseerd in leermiddelontwikkeling. Een nieuwe toepassing binnen het agrarisch onderwijs (vmbo/mbo) is de content-database waarin lesmateriaal digitaal beschikbaar wordt gesteld. Bestaande informatie kan worden aangepast en toegevoegd. Tijdens het schooljaar 2006/2007 is gestart met de database. Scholen betalen een bedrag per leerling om toegang te krijgen tot de database. In overleg met het Ontwikkelcentrum wordt nader bekeken hoe de informatie uit “Stof? Pak 't aan!” in de database kan worden ingepast.

3.2 “Good housekeeping” aanpak

Het stimuleren van gezond-verstand-oplossingen om blootstelling aan stof en endotoxinen te verminderen is het uitgangspunt van de pijler “good house keeping aanpak”. Ter ondersteuning van de voorlichting aan bedrijven is in fase 1 van het project, in samenwerking met IVAM (UvA) en A&F (WUR), de ‘Leidraad stofbeheersing’ ontwikkeld. De Leidraad stofbeheersing is in de eerste maanden van fase 2 getest op bedrijven in diverse sectoren. Het commentaar op de leidraad, dat tijdens deze bedrijfsbezoeken naar voren kwam is verwerkt in de tekst van de leidraad.

De leidraad staat in drie delen op de website ww.pakstofaan.nl.

- Deel 1 bevat de online stoffest waarbij de hoeveelheid en schadelijkheid van het stof op de werkplek getest kan worden.
- Deel 2 bevat de risicoscore voor handelingen in de betrokken sectoren en
- deel 3 bevat de werkbladen met bekende maatregelen om stof blootstelling aan te pakken.

De Leidraad is daarnaast ook in een papieren versie op te vragen. De leidraad is opgezet als een "groeimodel" en is tijdens het project aangevuld met nieuwe werkbladen.

Stoffenmanager

De stoffenmanager is ontwikkeld als instrument om (MKB) ondernemers te ondersteunen bij het prioriteren van handelingen met stoffen naar mate van risico. De stoffenmanager bestaat uit een deel dat een schatting maakt van het gevaar van een product en een deel dat een schatting maakt van de blootstelling van de werknemer aan het product. Samen bepalen deze factoren een risicoscore per werkhandeling. Aan de hand van deze risicoscore kan een prioritering worden gemaakt van werkhandelingen. Bij de ontwikkeling van de leidraad stofbeheersing is nadrukkelijk aandacht besteed aan de mogelijkheden om deze leidraad aan te laten sluiten op de systematiek van de stoffenmanager. In opdracht van het productschap Tuinbouw heeft TNO in 2005 een onderzoek¹ in de bloembollensector uitgevoerd naar de haalbaarheid van het inzetten van de stoffenmanager voor agrarisch stof en de mogelijkheid tot het branchespecifiek maken van de stoffenmanager in de sectoren van de productschappen. De conclusie van het onderzoek luidt dat de stoffenmanager in aangepaste vorm gebruikt kan worden voor agrarisch stof in de bloembollensector. Knelpunt is echter het schatten van het gevaar van agrarisch stof. Er is nog onvoldoende kennis om gedetailleerde uitspraken te doen over de samenstelling van agrarisch stof. Wel kan een inschatting gemaakt worden van de kans dat bepaalde componenten bij een bepaalde handeling aanwezig zijn. Om te komen tot een volledige sector brede specifieke stoffenmanager is aanvullend onderzoek, met name naar de samenstelling en hoeveelheden van componenten van stof in voorkomende werksituaties en de stoffigheid van producten en stoffen, nodig. De adviescommissie heeft om deze redenen besloten voorlopig niet verder te gaan met het inpassen van agrarisch stof in de stoffenmanager. Het kost zeer veel tijd en geld om tot een goede inpassing te komen. Het gevaar en de blootstelling aan agrarisch stof is van zeer veel factoren afhankelijk (type product, klimaatomstandigheden etc.) en daardoor nog moeilijk kwantificeerbaar.

Plan van aanpak bedrijfsbezoeken

Het uitvoeren van bedrijfsbezoeken vormde een wezenlijk onderdeel van de uitvoering van het project. De twee voorlichters van het project zijn ingezet om bedrijven te voorzien van een stofadvies op maat op basis van de leidraad. Het uitgangspunt hierbij is dat iedere stap, gericht op het verminderen van stof, een stap in de goede richting is, omdat een blootstelling aan stof en endotoxinen van "0" niet haalbaar is binnen de betrokken sectoren. Wel is het mogelijk om de blootstelling te verminderen en het bewustzijn met betrekking tot het gezondheidsrisico van blootstelling aan stof en endotoxinen te vergroten bij zowel werkgevers als werknemers.

Voor het adviseren van sectoren in fase 2 is een plan van aanpak opgesteld. Gezien de omvang van de verschillende sectoren is het onmogelijk de meerderheid van de bedrijven te bezoeken. Daarom is gekozen voor een systematische aanpak. Uitgangspunten van de aanpak waren:

- Op een systematische en doelmatige wijze voorlichting geven aan bedrijven met een één op één advies;
- Met name die sectoren bezoeken waar het risico op blootstelling aan stof en hoge concentraties endotoxinen het hoogst is, zo wordt gegarandeerd dat alle hoogrisico sectoren worden bezocht;
- De informatie, verkregen tijdens bedrijfsbezoeken in een aantal bedrijven in een sector, gebruiken om de rest van de sector ook te informeren en te stimuleren een aanvraag te doen voor een stofadvies. Dit gebeurt door middel van de publicatie van een overzicht van knelpunten en mogelijke oplossingen in vakbladen en/of het geven van een presentatie over de bevindingen tijdens een bijeenkomst bij werkgevers- en ondernemersorganisaties.

¹ Project Haalbaarheid Stoffenmanager Agrarische Sectoren (HOS): Pilot bloembollensector. TNO 2006.

Per productschap is een selectie gemaakt van het aantal te bezoeken sectoren en bedrijven. De nadruk lag hierbij op 'hoog risico' sectoren. Dit zijn sectoren waar in het onderzoek door onder andere IRAS (2002) hoge stof en endotoxine concentraties zijn gemeten op de werkvloer. Voor de periode mei tot en met december 2006 met deze werkwijze 39 bedrijven bezocht.

Een bedrijfsbezoek bestond uit:

- een nadere uitleg over het project Stof? Pak 't aan!
- het verzamelen van informatie over de bedrijfsvoering en het productieproces;
- een rondgang over het bedrijf. Hierbij wordt specifiek gekeken naar welk type stof er binnen het bedrijf voorkomt, de hoeveelheid stof en de schadelijkheid van het stof per werkhandeling of taak. Daarnaast wordt een overzicht gemaakt van al al genomen beheersmaatregelen.
- het doen van de stoftest waarmee inzicht wordt verkregen in het type stof en de hoeveelheid stof binnen het bedrijf en mogelijke beheersmaatregelen.

Op basis van deze informatie is een advies opgesteld dat gericht is op het verbeteren van bestaande maatregelen en waar nodig het nemen van extra maatregelen. Bedrijven hebben dit advies ontvangen. In bijlage 5 is een overzicht weergegeven van de geselecteerde sectoren en het aantal gerealiseerde bezoeken. Bovendien is ook het eindproduct per sector beschreven. Op basis van deze bezoeken is geconcludeerd dat men zich binnen veel sectoren bewust is van de blootstelling aan stof tijdens het werk. Extra maatregelen zijn echter nodig om de blootstelling te beperken. Naast het nemen van technische maatregelen is een goede voorlichting aan werknemers van belang. Gedragmatige aspecten kunnen zo worden benadrukt. Per sector is tevens een algemeen overzicht opgesteld. Deze overzichten staan op de website van het project.

Bedrijfsbezoeken Stigas

Voorlichting en advies op de werkvloer helpt, was de ervaring van de voorlichters. Direct contact met werkgevers en ondernemers draagt bij aan het overbrengen van de boodschap en informatie uit het project. Vanuit dit idee is door het Productschap Tuinbouw, het Hoofdproductschap Akkerbouw en de Productschappen Vee, Vlees en Eieren is aan Stigas gevraagd om in het kader van het project 'Stof? Pak 't aan!' voor juli 2007 een bijdrage te leveren aan het bezoeken van agrarische en verwerkende bedrijven. Stigas staat voor Stichting Gezondheidszorg Agrarische Sectoren en is gespecialiseerd in arbozorg voor de agrarische sectoren. Begin 2007 is overeengekomen dat de adviseurs van Stigas worden ingezet voor het afleggen van 300 bedrijfsbezoeken verspreid over de diverse sectoren. Ook in dit project is op basis van onder het onderzoek van IRAS (2002) een selectie gemaakt van risicosectoren per productschap.

Tijdens het bedrijfsbezoek heeft de adviseur gemiddeld drie kwartier aandacht besteed aan de blootstelling aan stof. De adviseur:

- bezocht tijdens het bezoek in elk geval de plaatsen waar sprake is van stofblootstelling;
- besprak met de ondernemer de ernst en de risico's van de blootstelling aan stof en vult daarbij samen met de ondernemer de stoftest in;
- ging in overleg met de ondernemer na welke maatregelen genomen kunnen worden om de blootstelling aan stof te verminderen (dit aan de hand van de werkbladen van de leidraad).

Tevens is een monitorvragenlijst met algemene vragen bij de bedrijven afgenomen.

Het doel van deze vragenlijst was het nader inzicht te krijgen in:

- aanwezigheid van gezondheidsklachten onder werknemers/ondernemers;
- de invulling van het arbobeleid in relatie tot stof;
- bekendheid met bestanddelen stof en informatie uit het project.

Naar aanleiding van het bezoek ontving de ondernemer een kort verslag met de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen. Aan het verslag is de uitslag van de stoftest en eventuele relevante werkbladen toegevoegd. In de periode februari tot en met juni 2007 zijn in totaal 177 bedrijven bezocht in de primaire agrarische sector en verwerkende sectoren. De bedrijven zijn zowel door de productschappen als door de adviseurs van Stigas aangeleverd. Het aantal overeengekomen bezoeken is hiermee niet gehaald. Op basis van de bezoeken kan echter wel een beeld worden

gevormd van de blootstelling aan stof en het nemen van maatregelen binnen de bedrijven. Voor meer informatie zie bijlage 6.

De bezochte sectoren waren nagenoeg gelijk verdeeld over het Productschap Tuinbouw, de Productschappen Vee, Vlees en Eieren en het Hoofdproductschap Akkerbouw. Er zijn relatief gezien meer bedrijven in de tuinbouwsector bezocht.

De resultaten zullen eveneens op sectorniveau worden teruggekoppeld door middel van een rapportage op basis van de adviezen per sector.

3.3 Proeftuinonderzoek

Uitgangspunt van het onderdeel proeftuinonderzoek binnen het project was het krijgen van meer inzicht in de effectiviteit van stofbeheersmaatregelen door het uitvoeren van onderzoek in zogenaamde proeftuinen. Proeftuinen zijn werkplekken waar een aanpak of een maatregel om stof te verminderen wordt uitgetest. Proeftuinen zijn gericht óf op specifieke taken in de productie (bijvoorbeeld schoonmaken, pellen, wassen) óf op handelingen met gewassen (bijvoorbeeld verplaatsen met transportbanden, afzakken, storten) waarbij stof vrijkomt. Bij voorkeur is dit een aanpak of maatregel die nog niet eerder ingezet en uitgetest is. De bedrijven waar de proeftuin is uitgevoerd dienen als voorbeeld voor andere bedrijven. Daarnaast leiden de proeftuinen tot nuttige informatie over de effectiviteit (stofreductie), kosten, neveneffecten en inzetbaarheid (sector en plaats binnen bedrijf) van een aanpak of maatregel.

De peiler proeftuinonderzoek kwam binnen het project echter minder snel van de grond. Het komen tot een goed plan van aanpak vormde het voornaamste knelpunt. Vanuit het projectteam werden twee voorwaarden gesteld aan goede proeftuinen. De resultaten van een proeftuin dienen voor meerdere sectoren relevant te zijn en dienen daarnaast praktische informatie op te leveren waar bedrijven behoefte aan hebben.

Uiteindelijk is de keuze gemaakt voor de inzet van PIMEX (Picture Mix Exposure). Deze methode draagt bovendien bij aan het vergroten van de bewustzijn ten aanzien van blootstelling aan stof door de effecten van handelingen en maatregelen in beeld te brengen en kan het draagvlak vergroten voor het nemen van maatregelen. PIMEX combineert video-opnames van de werksituatie met een gelijktijdig uitgevoerde blootstellingmeting, zodat beiden in een scherm af te lezen zijn. Het overzicht van de meetresultaten wordt op het scherm weergegeven als een grafiek naast de videobeelden.

In samenwerking met de ArboUnie en met subsidie vanuit het Ministerie van SZW vanuit het VAS^t traject zijn zes PIMEX-filmpjes ontwikkeld met bijhorende factsheets. Het betreft het in beeld brengen van het effect van een push-pull systeem in een uienverwerkingsbedrijf, het effect van een overdrukcabine en het gebruik van een “goed” en “slecht” stofzuigerfilter. Tevens is het effect van ademhalingsbescherming bij het sorteren van uien, het uitspuiten van een varkensstal en het controleren van pluimvee in beeld gebracht. Voor het maken van de filmpjes is nauw samengewerkt met een uienverwerkingsbedrijf, een onderwijsinstelling (PTC+) en met leveranciers van stofzuigers en ademhalingsbeschermingsmiddelen. De factsheets met bijborende PIMEX filmpjes zijn gebruikt ter ondersteuning van de al ontwikkelde werkbladen van de leidraad stofbeheersing en zijn op de website van het project beschikbaar. De filmpjes zijn daarnaast gebruikt bij het geven van voorlichting aan werkgevers, werknemers en ondernemers.

Naast de ontwikkelde PIMEX filmpjes is vanuit het projectteam het project “stofreductie in de varkenshouderij en pluimveehouderij middels het vernevelen van olie en water” als mogelijke proeftuin gevolgd. Dit project is een samenwerking tussen het Programmabureau de Gelderse Vallei (gericht op plattelandsvernieuwing), Agrotechnology and Food Innovations van de Universiteit Wageningen, Gemeente Ede (in het kader van terugdringen van stof emissie) en de Provincie Gelderland (subsidie verstrekker). De proef heeft als uitgangspunt het idee dat stofreductie in de stal en de emissie van stof naar buiten kan worden gereduceerd door het vernevelen van olie en water. Vanuit de varkenshouderijsector is aangegeven dat men vooralsnog niet mee wil werken aan een proeftuinonderzoek binnen deze sector. De varkenssector is ervan overtuigd dat het gebruik van of het vernevelen van olie en/of water het dierenwelzijn en de

gezondheid van mens en dier aantast. Dit maakt het uitvoeren van een onderzoek in deze sector lastig. Wel wordt dit onderzoek gevolgd. Voor het einde van de looptijd van “Stof? Pak 't aan!” zijn echter nog geen resultaten te melden.

3.4 Gezondheidskundig onderzoek

Om inzicht te krijgen in de gezondheidseffecten van stof en endotoxinen wordt er door IRAS (Institute for Risk Assessment Sciences) een gezondheidskundig onderzoek uitgevoerd, waarbij de effecten van stof en endotoxinen op de gezondheid van werknemers in relatie tot de werkomstandigheden worden onderzocht. Met de uitkomsten van dit promotieonderzoek zal meer kennis verkregen worden over klachten als gevolg van blootstelling aan stof, zowel op korte als op langere termijn. Met behulp van deze informatie kunnen in de toekomst betere maatregelen genomen worden om gezondheidsklachten te voorkómen, en kan een effectief arbo-beleid worden ingezet.

Uitgangspunt was om ongeveer 450 werknemers uit verschillende branches met hoge, middel en lage blootstelling een aantal jaren te volgen. Het veldwerk is in maart 2006 van start gegaan. Bedrijven uit de bloembollen-, uien-, zaaizaad- en diervoedersector zijn vanuit “Stof? Pak 't aan!” benaderd en bij het onderzoek betrokken. Het betreffen verwerkende bedrijven. Onderdelen van het onderzoek die zijn uitgevoerd zijn:

- vragenlijst met achtergrondgegevens van deelnemers;
- stof blootstellingsmetingen (beperkt aantal deelnemers)
- uitgebreider gezondheidskundig onderzoek bestaande uit:
 - meting stikstofoxide in de uitademingslucht;
 - neuslavage;
 - bloedafname;
 - longfunctietest;

In totaal zijn er 900 vragenlijsten ingevuld, zijn er 250 blootstellingsmetingen uitgevoerd en hebben 454 mensen meegedaan aan het uitgebreidere gezondheidskundig onderzoek.

In februari 2007 zijn de eerste resultaten, gebaseerd op de vragenlijsten en blootstellingsmetingen, naar de deelnemende bedrijven en belangstellenden gecommuniceerd. De resultaten laten zien dat lagere luchtwegklachten, zoals kortademigheid, piepen en benauwdheid vaker voorkomen bij mensen met een hogere blootstelling aan endotoxinen. Hooikoorts komt echter minder vaak voor bij mensen die tijdens het werk hoog blootgesteld zijn aan endotoxinen. Deze relaties blijven bestaan als er rekening wordt gehouden met factoren als rookgedrag, leeftijd, geslacht en het voorkomen van astma en hooikoorts in de familie. In de loop van 2007 zullen meer resultaten van het onderzoek beschikbaar komen in de vorm van een nieuwsbrief. De onderzoekers verwachten dat de resultaten gebaseerd op de gezondheidskundige metingen dezelfde kant op zullen wijzen.

4. Effectevaluatie

Binnen het communicatieplan is rekening gehouden met het uitvoeren van een effectevaluatie. Vanuit het projectteam en met instemming van de adviescommissie is besloten geen aparte effectevaluatie uit te voeren. Om te bepalen in hoeverre het project effect heeft gehad is het van belang te weten in hoeverre mensen bekend zijn met de gezondheidsrisico's van stof en de informatie vanuit het project. Daarnaast is het van belang inzicht te hebben in hoeverre de activiteiten en producten van het project ook daadwerkelijk ingezet en gebruikt worden ter vermindering van de blootstelling aan stof.

Het project wordt geëvalueerd op basis van de volgende bestaande informatiebronnen:

- Vragenlijst bezoeken Stigas:
De adviseurs van Stigas hebben tijdens hun bezoeken (zie pagina 8) ook een vragenlijst afgenomen waarin gevraagd wordt naar bekendheid met en gebruik van de projectinformatie. Daarnaast vormen de onderwerpen gezondheid, arbobeleid en voorlichting onderdeel van de vragenlijst.
- Monitorvragenlijst Arbeidsinspectie:
In het inspectieproject van de Arbeidsinspectie in de aardappel-, groente- en fruitsector, productie en groothandel (februari tot en met april 2007) is een monitorvragenlijst afgenomen waarin ook een aantal vragen over "stof" zijn opgenomen. Er wordt onder andere gevraagd naar de aanwezigheid van gezondheidsklachten, bekendheid met het begrip endotoxine en kwartsstof, genomen maatregelen en het raadplegen van informatiebronnen.
- Vragenlijst FNV Bondgenoten en Bouw:
Vanuit het VAS project van FNV Bondgenoten en FNV Bouw, dat gericht is op werknemers, is een vragenlijst opgesteld met het doel informatie te verzamelen over de bekendheid met, gebruik van en behoefte aan informatie over agrarisch stof.

De resultaten van de bedrijfsbezoeken van Stigas vormen de uitgebreidste bron van informatie. In bijlage 6 staan de resultaten weergegeven in tabelvorm. Hieronder volgt een korte samenvatting van de resultaten van de 177 afgenomen vragenlijsten (zie ook tabellen in bijlage 6).

De bekendheid met endotoxinen binnen de sectoren varieert. In aflopende percentages is dit graanhandels (80), champignonkwekerijen (80), zaadhandels (78), mengvoederbedrijven (67), slachterijen (67), pluimveehouderijen (62). Overige sectoren onder de 50%

De bekendheid met endotoxinen binnen de sectoren varieert eveneens. De scores lopen niet parallel met de bekendheid met endotoxinen. Zoals verwacht scoren akkerbouw (79) en bloembollenteelt hoog (67). Daarna volgen graanhandels (60), champignonkwekerijen (60), bloembollenhandel (54), Boomkwekerijen (53). Overige sectoren scoren onder de 50%

Percentage bedrijven met gezondheidsklachten binnen Productschappen en sectoren

Stigas onderzoek 2007				Prijsvraag op beurzen	
GZP ²	29	Akkerbouw	39	Agrarische vakdagen en intensieve veehouderij 2005	35
PDV	20	Varkenshouderij	26	Zwolle Hardenberg 2006	37
HPA totaal	27	Uienhandel	22	Intensieve veehouderij 2007	43
PVE	20	Zaadhandel	22		
PT	14	Mengvoeder	20		
Totaal	20	Vleesvee/kalverhouderij	20		
		Bloembollenkwekerij	20		
		Pluimveehouderij	15		
		Bloembollenhandel	15		
		Boomkwekerij	7		
		Glastuinbouw (1 bedrijf)	100		

² Afkortingen zie tabel 1 van bijlage 6

In het onderzoek van Stigas werden in de overige sectoren bij de respondenten geen gezondheidsklachten genoteerd.

Bij een vergelijking van deze (beide niet representatieve maar indicatieve) resultaten lijkt het onderzoek van Stigas een wat lager percentage klachten op te leveren dan de uitkomsten vanuit de prijsvraag op de vakbeurzen. Beide uitkomsten zijn echter hoger dan de uitkomsten van de wat anders gestelde vragen in het inspectieproject van de Arbeidsinspectie (zie bijlage 7). Het feit dat de populaties en de gebruikte vraagstelling niet gelijk zijn, maakt het lastig om conclusies te trekken. Mogelijk zijn de uitkomsten van de prijsvraag op de beurzen een overschatting en de uitkomsten van het inspectieproject een onderschatting.

De sector akkerbouw scoort het laagst met de aanwezigheid van een RI&E. Daar is bij 71% van alle ondervraagde bedrijven een RI&E aanwezig is. Het gemiddelde over alle sectoren heen is 85%.

Veel bedrijven (71%) met een RI&E geven tegelijkertijd aan dat de blootstelling aan stof hierin een knelpunt is. Alleen binnen de boomkwekerijen geeft minder dan de helft van de ondervraagde bedrijven (40%) aan dat blootstelling aan stof geen knelpunt is. Binnen alle andere sectoren is er dus een duidelijke meerderheid die het knelpunt ondervindt. Kijkend naar de scores m.b.t. de aanwezigheid van een Plan van Aanpak dan kan geconcludeerd worden dat hierop goed wordt geanticipeerd.

Opvallend is dat er bij het inwinnen van informatie over de te nemen beheersmaatregelen tegen stof het meest informatie is ingewonnen via de Arbodienst en leveranciers van producten / machines. Ook is er veel op een andere manier informatie ingewonnen: vakbladen / literatuur, studieclubs worden hier veel genoemd.

Resultaten uit het inspectierapport van de Arbeidsinspectie en van FNV Bondgenoten.

Enkele hoofdpunten vanuit het inspectierapport van de Arbeidsinspectie in relatie tot het project Stof? Pak 't aan! zijn opgenomen in bijlage 7

Een samenvatting van het gebruikersonderzoek in opdracht van FNV Bouw en Bondgenoten is in bijlage 8 weergegeven.

5. Conclusie

Het actieplan heeft bijgedragen aan het vergroten van het bewustzijn over de gevolgen van blootstelling aan agrarisch stof in de verschillende agrarische en verwerkende sectoren. Er is een begin van een kennisinfrastructuur rond agrarisch stof ontwikkeld en neergezet in de praktijk. Bestaande communicatie kanalen zijn zoveel mogelijk ingezet voor het verspreiden van de boodschap en informatie vanuit het project. Hierbij is nauw samengewerkt met werkgevers- en werknemersorganisaties. Met name de bedrijfsbezoeken zijn positief ontvangen. Een bedrijfsbezoek levert maatwerk met als uitgangspunt dat elke stap in de goede richting er één is. Op basis van de effectevaluatie kan echter ook gesteld worden dat er nog veel moet gebeuren. Veel werkgevers en werknemers zijn zich nog niet bewust van de risico's van stof. Het betrekken van werknemers bij opzet en uitvoering van activiteiten voor het terugdringen van endotoxinen en stof verdient bijzondere aandacht. Deze betrokkenheid is van belang voor het slagen van de plannen.

Geconcludeerd kan worden dat interproductschappelijke samenwerking werkt. Door samen te werken zijn de productschappen in staat hun kennis te bundelen ten aanzien van het bevorderen van de arbeidsomstandigheden in de diverse agrarische en verwerkende sectoren. Tevens vormen zij een centraal aanspreekpunt voor het ministerie van SZW en de Arbeidsinspectie als het gaat om voorlichting aan sectoren en het opzetten van projecten om de arbeidsomstandigheden te verbeteren.

De adviescommissie adviseert aan de besturen van de productschappen de samenwerking tussen de productschappen binnen het project in deze vorm voort te zetten. Het projectteam heeft de intentie om door te gaan.

6. Verankering van het project

Uitgangspunt van het project was dat zowel werkgevers als werknemers weten waar kennis over blootstelling aan stof en het nemen van maatregelen te vinden is. Daartoe is getracht een kennisinfrastructuur op te zetten. Producten die onderdeel uitmaken van deze kennisinfrastructuur zijn de website www.pakstofaan.nl en de leidraad stofbeheersing. Gedurende het project zijn beiden aangevuld en voorzien van actuele informatie. Het is echter van belang deze structuren blijvend beschikbaar te stellen. De website wordt ook na de looptijd van het VASSt traject actueel gehouden en het project logo wordt behouden zodat het project herkenbaar blijft.

Verder is ook getracht deze infrastructuur te implementeren binnen systemen in sectoren, zoals bij brancheorganisaties, het onderwijs en leveranciers. In de toekomst kan meer aandacht besteed worden aan het informeren van arbo-artsen en leveranciers van beheersmaatregelen en beschermingsmiddelen. Hierbij is het van belang te inventariseren binnen welke sectoren dit het meest effectief is.

Het project heeft zich tijdens de looptijd vooral gericht op organisch stof, endotoxinen en kwartsstof. Echter de website en de leidraad lenen zich ook voor het uitbreiden van de beschikbare informatie met informatie over meer relevante schadelijke stoffen in de betreffende sectoren (bijvoorbeeld formaldehyde, medicijnen etc.). Voorgesteld wordt de aanpak van "Stof? Pak 't aan!" uit te bouwen naar meerdere componenten van stof en andere gevaarlijke stoffen in de sectoren en mogelijk meer sectoren.

Per 1 januari 2007 is de nieuwe Arbo-wet in werking getreden. Een belangrijke verandering in deze wet is dat voor een grote groep stoffen, een groot deel van de grenswaarden (voorheen MAC-waarden) die in de oude wet door de overheid werden vastgesteld nu privaat zijn geworden. Bedrijven en sectoren zullen zelf grenswaarden moeten vaststellen. Daarnaast worden sectoren gestimuleerd arbocatalogi op te zetten waarin zowel grenswaarden als goede praktijken worden vastgelegd. De informatie vanuit "Stof? Pak 't aan!" is goed bruikbaar voor het opzetten van een arbocatalogus. Deze aanpak kan tevens een uitgangspunt zijn voor een modulaire arbocatalogus voor het onderwerp "stof".

Bijlage 1: Planning en begroting

Planning

Fase	Omschrijving	Stand van zaken
1	Testfase leidraad	Afgerond
2	Startbijeenkomst	Bijeenkomst in januari/februari 2007
3	Ontwikkelen huisstijl communicatiecampagne	Afgerond januari 2006
4	Uitvoeren communicatiecampagne	t/m juni 2007
5	Bedrijfsbezoeken	t/m juni 2007
6	Uitvoeren proeftuinen	t/m juni 2007
7	Gezondheidskundig onderzoek	t/m juni 2007
8	Afronding en verankering	Juni 2007

Directe loonkosten

Naam	Fase	Medewerkers		Uren	Tarief	Begroting
Loonkosten		Aantal	Categorie			€
Projectleider	1-8	1	Senior	200	75	15.000
Coördinatoren	1-8	2	Senior	600	75	45.000
Voorlichters	1-8	2	Junior	fulltime	45	200.000
Secretariaat	1-8	1	Junior	100	45	4.500
Totaal		6				264.500

Kosten van derden

Fase	Omschrijving	Begroting	€
1-8	Projectadviseur	17.850	
1-8	Communicatieplan	144.650	
6	Proeftuinen	30.000	
1-8	Accountant	7.500	
	Totaal	200.000	

Overige kosten

Fase	Omschrijving	Begroting	€
1-8	Vergaderkosten adviescommissie	7.500	
1-8	Vergaderkosten projectteam	2.500	
1-8	Diversen	7.500	
	Totaal	17.500	

Totaal begrote kosten

Totaal	€ 482.000
Subsidie	€ 200.000

NB. Deze rapportage is inhoudelijk. Later wordt een afzonderlijk financiële rapportage uitgebracht.

Bijlage 2: Overzicht commissieleden

Adviescommissie

Dhr. J.H. de Boer	LTO-Noord
Dhr. J. Geurts	Nederlandse Vakbond Varkenshouders
Dhr. H. Géron	Ministerie van SZW
Mw J. Kraan	CNV Bedrijvenbond
Mw. M. Pasman	FNV Bondgenoten
Dhr. R. Kik	Nevedi
Dhr. H. van Steijn	FNV Bondgenoten
Mw. I. Ribbens	Frugi Venta
Dhr. R. Verweij	Plantum NL
Dhr. R. Rozema	Nederlandse Organisatie Pluimveehouders
Dhr. H Boelrijk	LTO

Voorzitter

Dhr. M. Elema	Productschap Granen, Zaden en Peulvruchten
---------------	--

Projectteam

Dhr. J. Boon	Productschap Tuinbouw
Dhr. C. Lommers	Hoofdproductschap Akkerbouw (projectleider)
Dhr. W. Dijkhuizen	Productschappen Vee, Vlees en Eieren
Mw. T. de Jong (voorlichter)	Hoofdproductschap Akkerbouw, Productschap Tuinbouw, Productschappen Vee, Vlees en Eieren
Mw. M. Theunissen (voorlichter)	Hoofdproductschap Akkerbouw, Productschap Tuinbouw, Productschappen Vee, Vlees en Eieren

Bijlage 3: Publicaties fase 2 oktober 2005- juni 2007

- *Boerderij*: Groot gezondheidkundig onderzoek naar stof: nummer 91, **oktober 2005**.
- *De Kalverhouder*: Eenvoudige maatregelen verminderen fijn stof: nummer 5, **oktober 2005**.
- *Nieuwe groene carrière*: Werken in groene sector: 2,5 doden per dag: nummer 5, **november 2005**.
- *De uitstalling*: Stof? Pak 't aan! **december 2005**.
- *Nieuwsbrief Arbeid*. Productschappen lanceren "Stof? Pak 't aan!". nummer 6, **december 2005**.
- *Groenten & Fruit*. Stoffig werk moet op het netvlies van tuinder komen: week 1, **januari 2006**.
- *Tokline*: Stof aanpakken: **februari 2006**.
- *Boerderij*: Pak fijn stof in de stal aan: nummer 26, **28 maart 2006**.
- *Bondgenoten magazine*: Stof: jaargang 5, nummer 4, **april 2006**.
- *CNV bedrijvenbond*: Hoesten en proesten kan gevaarlijk zijn: nummer 2, **april 2006**.
- *Nieuwsbrief Arbeid*: Project "Stof? Pak 't aan!" maakt voortvarende start: nummer 8, **mei 2006**.
- *De Zaaier*. Stof in agrarische sector is groot probleem voor gezondheid: nummer 15, **juni 2006**.
- *CNV bedrijvenbond*: Stof wordt aangepakt: nummer 3, **juni 2006**.
- *Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen (VAST) nieuwsbrief*: Stof? Pak 't aan! nummer 13, **juni 2006**.
- *Bloemisterij*: Stof? Pak 't aan! Project maakt tuinders bewust van risico's, nummer 26, **30 juni 2006**.
- *Boerderij*: Stofvoorlichters HPA gaan de boer op: nummer 42, **18 juli 2006**.
- *Tokline*: "Pak stof aan" vernieuwd, nummer 2, jaargang **6 juli 2006**.
- *Boomkwekerij*: Stof? Pak 't aan! nummer 33, **18 augustus 2006**.
- *Nieuwe Oogst*: Productschappen gaan gezamenlijk stof aanpakken. Nummer 17, **16 september 2006**.
- *Nieuwe Oogst*: Stof loert op gezondheid. **13 januari 2007**.
- *Molenaar*: Stofbeheersing belangrijk voor gezondheid. **19 januari 2007**.
- *Pluimveehouderij*: Stof is een sluipmoordenaar. **3 februari 2007**.
- *Agrarisch Dagblad*: Boer gebruikt stofzuiger te weinig in plaats van bezem. **9 februari 2007**.
- *Weekblad Groenten & Fruit*: Stofoverlast is simpel te verminderen. **9 februari 2007**.
- *Bloembollenvisie*: Stof vereist gezamenlijke aanpak. **15 maart 2007**.
- *Nieuwe Oogst Tuinbouw*: 'Pak stof aan met gezond verstand'. **17 maart 2007**.
- *Nieuwe Oogst Gewas*: 'Pak stof aan met gezond verstand'. **31 maart 2007**.
- *Werkvloer*: Project Stof? Pak 't aan! Scheepslosser loopt grootste risico. **April 2007**.
- *Nieuwe Oogst Veehouderij*: 'Pak stof aan met gezond verstand'. **21 april 2007**.
- *Tuin & Landschap*: Hoesten en proesten bij het snoeien van Hedera. **April 2007**.
- *Boerderij*: Stappen in de strijd tegen stof. **29 mei 2007**.
- *Boerderij*: Strengere stofnormen in aantocht. **19 juni 2007**.

Bijlage 4: Voorlichtingsactiviteiten oktober 2005- september 2006

Oktober 2005

- interview De Boerderij- promotie project
- BioClimatic- bespreken mogelijkheden van ionisatie tegen stofvorming voor proeftuinonderzoek
- cursus PIMEX- ontwikkelen voorlichtingsmateriaal
- bezoek veehouderij- bedrijfsadvies / testen leidraad
- voorlichting op landbouw beurs Hardenberg
- commissie SVV PVE- presentatie project
- commissie SPE PVE- presentatie project

November 2005

- PIMEX cursus- ontwikkelen voorlichtingsmateriaal
- Sociaal Economische commissie Tuinbouw- presentatie project
- interview Groente en Fruit- promotie project
- bezoek zaaizaad bedrijf- bedrijfsadvies / testen leidraad
- adviescommissie kalverhouderij – presentatie project
- ledenavond LTO-Noord Pluimveehouderij Uchgelen- voorlichting (45 leden aanwezig)
- ledenavond LTO-Noord Pluimveehouderij Marum- voorlichting (52 leden aanwezig)
- versnellingslab SZW- bespreken implementatie methoden
- Commissie bloembollen – presentatie project
- bezoek bakkerij – demonstratie ionisator, proeftuinonderzoek
- bezoek bloembollen handels bedrijf- bedrijfsadvies / testen leidraad
- commissie varkenshouderij- presentatie project

December 2005

- 3 dagen voorlichting landbouwbeurs (dierlijke sector) Gorinchem
- Uienhandel ledenvergadering- voorlichting / presentatie project

Januari 2006

- interview De Boerderij- promotie project

Februari 2006

- overleg proeftuinonderzoek met programmabureau Gelderse vallei
- bezoek tuinbouw relatiedagen- ter voorbereiding veehouderijbeurs maart 2006
- overleg centrum voor beroepsziekten- overleg over mogelijkheden tot samenwerking binnen formaldehyde problematiek

Maart 2006

- Overleg met Programma Bureau Gelderse Vallei, Agrotechnology and Food Innovations, Gemeente Ede over proeftuinonderzoek in dierlijke sectoren.
- bezoek potplantenkwekerij- bedrijfsadvies / testen leidraad
- sectorraad graan FNV- presentatie project/ voorlichting
- bezoek varkenshouderij- ter oriëntatie op sector 2^e projectmedewerker
- bezoek pluimveehouderij/ akkerbouwer- ter oriëntatie op sector 2^e projectmedewerker
- 14 maart tomatenkwekerij- ter oriëntatie op sector 2^e projectmedewerker/ bedrijfsadvies/ interview Bondgenoten Magazine
- Champignon composteerder- ter oriëntatie op sector 2^e projectmedewerker/ bespreking project
- Bezoek uien verpak en sorteerstation- ter oriëntatie op sector/ bekijken beheersmaatregelen/ interview CNV Magazine
- FNV Sectorraad Vlees en Vleeswaren- presentatie project / voorlichting
- Overleg met Programma Bureau Gelderse Vallei, Agrotechnology and Food Innovations, Gemeente Ede en Provincie Gelderland over proeftuinonderzoek in dierlijke sectoren
- 28 t/m 30 maart voorlichting op vakbeurs intensieve veehouderij Gorinchem

April 2006

- Bezoek boomkwekerij- ter oriëntatie op sector 2^e projectmedewerker/ bedrijfsadvies/ interview De Boomkweker
- Bezoek bloembollenhandelsbedrijf, ter oriëntatie gezondheidkundig onderzoek
- Bezoek potplantenkwekerij- ter oriëntatie op sector 2^e projectmedewerker
- FNV sectorraad Agrarisch Groen- presentatie project en voorlichting
- Werkgroep stof FNV- bespreken voortgang project en mogelijkheden tot samenwerking in de komende tijd'
- 10 april bezoek petfood bedrijf
- 13 april excursie adviescommissie uienhandelsbedrijf
- 26 april bezoek witlofkweker

Mei 2006

- 31 mei presentatie vakgroepvergadering CNV land en tuinbouw

Juni 2006

- 1 juni presentatie vakgroepvergadering CNV voeding en zuivel
- 20 juni presentatie sectorraad vlees en vleeswaren FNV

September 2006

- 1 september workshop sectorcommissie Colland
- 14 september vergadering en excursie adviescommissie diervoederbedrijf

Oktober 2006

- 11 t/m 13 oktober voorlichting Landbouwwakbeurs Zwolle
- 24 t/m 26 oktober voorlichting Landbouw relatiedagen intensieve veehouderij Hardenberg

November 2006

- 3 november presentatie commissie graan CNV
- 6 november opnames PIMEX uienhandel
- 16 november presentatie FNV arbo

December 2006

- 8 december presentatie Nederlandse Vlaserbond

Januari 2007

- 23 januari presentatie studieclub pluimveehouderij

Februari 2007

- 8 februari minisymposium 'Stof? Pak 't aan!'

Maart 2007

- 1 maart presentatie studieclub pluimveehouderij
- 6 t/m 8 maart landbouwdagen intensieve veehouderij
- 16 maart presentatie FNV Bondgenoten
- 21 maart presentatie Commissie Varkenshouderij

April 2007

- 11 april presentatie studieclub pluimveehouderij
- 26 april opnamen PIMEX varkens- en pluimveehouderij

Mei 2007

- 22 mei presentatie OR aardappelverwerking

Juni 2007

- 15 juni presentatie OR pluimveeslachterij
- 19 juni presentatie OR aardappelverwerking

Bijlage 5: Overzicht van door voorlichters van de productschappen bezochte bedrijven 2006

Sector	Aantal bezoeken	Periode	Eindproduct
Bloemensector	4	mei	Artikel in Bloemisterij
Vlasverwerking/teelt	3	juni	Presentatie bijeenkomst ANVB 8 december
Groenvoeder	3	juni	Mailing aan sector 23 aug.
Aardappelteelt/sorteren	2	juni-november	-
Graanhandel/overslag	3	augustus-september	-
Graanverwerking	1	augustus	-
Bloembollenteelt	2	Juli-augustus	-
Bloembollenhandel	4	Juli-augustus	Nieuwsbrief Anthos
Uienteelt	1	augustus-september	Via frugiventa Briefing op ledenvergadering
Uienhandel	3	september	Via frugiventa Briefing op ledenvergadering
Aardappelverwerking	1	september-	-
Mengvoeder	6	oktober-november	Artikel de Molenaar
Pluimveehouderij	3	november	Site pluimveehouderij /PVE
Varkenshouderij	3	december-februari	Informereren van commissies van NVV en LTO
Totaal	39 afgelegd		

Bijlage 6: Resultaten vragenlijsten bedrijfsbezoeken Stigas 2007

In totaal zijn er resultaten bekend van 177 bezochte bedrijven. Dit is 59% van het geplande aantal van 300. In de Graanhandel, Champignonkwekerijen, Boomkwekerijen, Potplantenkwekerijen en Mengvoederbedrijven zijn alle geplande bezoeken gerealiseerd. In veel gevallen zijn de aantallen bezochte bedrijven (zie tabel 1 in bijlage 6) echter zodanig dat de resultaten slechts indicatief zijn.

Tabel 1 Respons

Verdeling naar Productschappen	Bezocht %	Aantal bedrijven	Sectoren	%	Aantal bedrijven
GZP	56	45	Akkerbouw	54	28
PDV	75	15	Graanhandel	100	5
HPA totaal	60	60	Zaadhandel	90	9
PVE	40	40	Prod. mestkorrels	-	2
PT	77	77	Rijstpellerij	-	1
Totaal	59	177	Mengvoeder	100	15
			Pluimveehouderij	48	13
			Varkenshouderij	76	19
			Vleesvee/kalverhouderij	20	5
			Slachterijen	4	3
			Bloembollenkwekerij	75	15
			Champignons (pad.)	100	5
			Boomkwekerij	100	15
			Potplanten	100	6
			Witlofkwekerij	40	2
			Uienhandel	68	18
			Bloembollenhandel	65	13
			Hoveniers	-	1
			Glastuinbouw	-	1
			Ov. Tuinbouw	-	1

Afkortingen:

GZP Productschap Granen Zaden en Peulvruchten

PDV Productschap Diervoeder

HPA Hoofd Productschap Akkerbouw

PT Productschap Tuinbouw en

PVE Productschappen Vee, Vlees en Eieren.

Tabel 2 Bekendheid met stof

	Bekend met endotoxinen		Bekend met kwartsstof	
	bedrijven	%	bedrijven	%
GZP	20	44	29	64
PDV	10	67	4	27
HPA totaal	30	50	33	55
PVE	18	45	8	20
PT	20	26	36	47
Totaal	69	39	77	44
Akkerbouw	6	21	22	79
Graanhandel	4	80	3	60
Zaadhandel	7	78	4	44
Prod. mestkorrels	2	0	0	0
Rijstpellerij	1	0	0	0
Mengvoeder	10	67	4	27
Pluimveehouderij	8	62	6	46
Varkenshouderij	8	42	2	11
Vleesvee/kalverhouderij	0	0	0	0
Slachterijen	2	67	0	0
Bloembollenkwekerij	4	27	10	67
Champignons (pad.)	4	80	3	60
Boomkwekerij	5	33	8	53
Potplanten	0	0	0	0
Witlofkwekerij	0	0	0	0
Uienhandel	5	28	8	44
Bloembollenhandel	1	8	7	54
Ov. Tuinbouw	1	100		

Bekend met endotoxinen binnen de sectoren (%):

Graanhandels (80), champignonkwekerijen (80), zaadhandels (78), mengvoederbedrijven (67), slachterijen (67), pluimveehouderijen (62). Overige sectoren onder de 50%

Bekend met kwartsstof binnen de sectoren (%):

Akkerbouw (79), bloembollenteelt (67), graanhandels (60), champignonkwekerijen (60), bloembollenhandel (54), Boomkwekerijen (53). Overige sectoren onder de 50%

Tabel 3 Percentage bedrijven met gezondheidsklachten binnen Productschappen en sectoren

GZP	29	Akkerbouw	39
PDV	20	Varkenshouderij	26
HPA totaal	27	Uienhandel	22
PVE	20	Zaadhandel	22
PT	14	Mengvoeder	20
Totaal	20	Vleesvee/kalverhouderij	20
		Bloembollenkwekerij	20
		Pluimveehouderij	15
		Bloembollenhandel	15
		Boomkwekerij	7
		Glastuinbouw (1 bedrijf)	100

Overige sectoren: geen gezondheidsklachten bij de respondenten.

Tabel 4 Arbobeleid (1) RI&E

	RI&E aanwezig?	Zo ja, knelpunt stof?	Zo ja, PVA aanwezig?	Voorlichting Stof aanwezig?
	%	%	%	%
GZP	78	86	90	56
PDV	87	54	86	47
HPA totaal	80	77	89	53
PVE	85	76	77	73
PT	90	64	84	55
Totaal	85	71	84	59
Akkerbouw	71	80	94	39
Graanhandel	80	100	100	100
Zaadhandel	89	88	71	67
Prod. mestkorrels	100	100	100	100
Rijstpellerij	100	100	100	100
Mengvoeder	87	54	86	47
Pluimveehouderij	100	77	90	85
Varkenshouderij	79	80	67	79
Vleesvee/kalverhouderij	60	67	100	40
Slachterijen	100	67	50	33
Bloembollenkwekerij	93	86	92	67
Champignons (pad.)	100			20
Boomkwekerij	67	40	100	33
Potplanten	100	67	75	17
Witlofkwekerij	100	50		
Uienhandel	94	59	80	89
Bloembollenhandel	100	92	83	62
Glastuinbouw	100	100	100	100
Ov.Tuinbouw	100			

De sector akkerbouw scoort het laagst met de aanwezigheid van een RI&E. Daar is bij 71% van alle ondervraagde bedrijven een RI&E aanwezig is. Het gemiddelde over alle sectoren heen is 85%.

Veel bedrijven (71%) met een RI&E geven tegelijkertijd aan dat de blootstelling aan stof hierin een knelpunt is. Alleen binnen de boomkwekerijen geeft minder dan de helft van de ondervraagde bedrijven (40%) aan dat blootstelling aan stof geen knelpunt is. Binnen alle andere sectoren is er dus een duidelijke meerderheid die het knelpunt ondervindt. Kijkend naar de scores m.b.t. de aanwezigheid van een Plan van Aanpak dan kan geconcludeerd worden dat hierop goed wordt geanticipeerd.

Tabel 5 Arbobeleid (1) voorlichting

	Voorlichting Stof aanwezig?	Op welke manier voorlichting? (in aantallen bedrijven)			
	%	Werkoverleg	Nieuwsbrief	Bijeenkomst	Anders
GZP	56	23		5	4
PDV	47	5	1	1	3
HPA totaal	53	28	1	6	7
PVE	73	25	1		4
PT	55	31		3	12
Totaal	59	84	3	9	23
Akkerbouw	39	11			1
Graanhandel	100	3		2	2
Zaadhandel	67	6		3	1
Prod. mestkorrels	100	2			
Rijstpellerij	100	1			
Mengvoeder	47	5	1	1	3
Pluimveehouderij	85	10			
Varkenshouderij	79	13	1		2
Vleesvee/kalverhouderij	40	1			1
Slachterijen	33				1
Bloembollenkwekerij	67	7		3	2
Champignons (pad.)	20	1	1		
Boomkwekerij	33	5			
Potplanten	17	1			
Witlofkwekerij					
Uienhandel	89	11			7
Bloembollenhandel	62	6			3
Glastuinbouw	100	1			
Ov. Tuinbouw					

Tabel 6 Arbobeleid (3) inwinnen informatie

	Al eerder informatie ingewonnen?	Welke bron(nen) gebruikt? (in aantallen bedrijven)			
		%	Arbodienst	Leverancier prod.mach	Stof? Pak't aan!
GZP	87	13	19	9	16
PDV	67	4	9	1	3
HPA totaal	82	17	28	10	19
PVE	65	15	11	1	8
PT	51	19	13	8	7
Totaal	65	51	52	19	34
Akkerbouw	86	6	14	4	12
Graanhandel	100	2	2	1	1
Zaadhandel	78	2	2	4	3
Prod. mestkorrels	100	2			
Rijstpellerij	100	1	1		
Mengvoeder	67	4	9	1	3
Pluimveehouderij	85	7	2	1	2
Varkenshouderij	58	5	5		5
Vleesvee / kalverhouderij	40	1	2		
Slachterijen	67	1	2		
Bloembollenkwekerij	33	2	1	2	
Champignons (pad.)	0				
Boomkwekerij	33	3	3	1	1
Potplanten	17	1			1
Witlofkwekerij	0				
Uienhandel	94	4	9	4	4
Bloembollenhandel	69	8	2	1	
Glastuinbouw	100	1			

Opvallend is dat er bij het inwinnen van informatie over de te nemen beheersmaatregelen tegen stof het meest informatie is ingewonnen via de Arbo-dienst en leveranciers van producten / machines. Ook is er veel op een andere manier informatie ingewonnen: vakbladen / literatuur, studieclubs worden hier veel genoemd.

Tabel 7 Bekendheid met het project Stof? Pak 't Aan!

	Van project gehoord?	Op welke wijze van het project Stof? Pak 't aan! gehoord? (in aantallen bedrijven)								
		%	Website	Folder	Filmpjes	Nieuws- brief	Presentatie voorlichter	Adver- tentie	Artikel	Beur s
GZP	78	8	5	1	1	9	5	9		13
PDV	60	1	2	1	2	1	0	3		5
HPA totaal	73	9	7	2	3	10	5	12		18
PVE	48	1	2		2	1	1	14	1	2
PT	32		2		2	5		10		6
Totaal	50	10	11	2	7	16	6	36	1	26
Akkerbouw	75	2	1		1	7	4	6		9
Graanhandel	100	2	1			1				1
Zaadhandel	89		4	3	1		1	3		3
Prod. mestkorrels	0									
Rijstpellerij	0									
Mengvoeder	60	1	2	1	2	1	0	3		5
Pluimveehouderij	38	1				1		4		
Varkenshouderij	47		1		1		1	6		1
Vleesvee/kalverhouderij	60							1		
Slachterijen	67									
Bloembollenkwekerij	40		1		2			2		2
Champignons (pad.)	20									
Boomkwekerij	13							2		
Potplanten	17								1	
Witlofkwekerij	0									
Uienhandel	72		1			5		3		3
Bloembollenhandel	23							2		1
Hoveniers										
Glastuinbouw										
Ov. Tuinbouw										

De top 3 waarop bedrijven van het project hebben gehoord:

1. Artikelen
2. Anders: bijv. brancheorganisatie, vakgroepen, productschappen
3. Presentatie van voorlichter

Hoogste percentage bekendheid in de sectoren:

Graanhandels (100), zaadhandels (89), akkerbouw (75), uienhandels (72)

Laagste scores in sectoren:

Boomkwekerijen (13), potplanten (17), champignons (20), bloembollenhandels (23)

Tabel 8 Helpt informatie bij aanpak van stof

Helpt informatie bij aanpak stof? (aantallen bedrijven in % score ja)			
%			
GZP	86	Akkerbouw	90
PDV	22	Graanhandel	60
HPA totaal	73	Zaadhandel	100
PVE	53	Mengvoeder	22
Totaal	76	Pluimveehouderij	40
		Varkenshouderij	67
		Vleesvee / kalverhouderij	33
		Slachterijen	50
		Bloembollenkwekerij	33
		Champignons (pad.)	100
		Uienhandel	77
		Bloembollenhandel	100

Bij de vraag aan de bedrijven die van het project hebben gehoord of de info uit het project helpt bij de aanpak van stof kunnen er niet over alle sectoren conclusies worden getrokken. Dit heeft te maken met het feit dat er binnen enkele sectoren bevestigend is geantwoord op de vraag "Helpt de info uit het project bij de aanpak van stof?", terwijl men niet van het project had gehoord. Enige discrepantie dus.

In de sectoren in de onderstaande tabel werd bevestigend geantwoord op de vraag. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat men binnen de zaadhandels, champignonteelt, akkerbouw en bloembollenhandel het meest positief is over de informatie uit het project. De sectoren Mengvoeder, vleesvee / kalverhouderij en bloembollenkwekerij scoren het laagst.

Vragenlijst "Stof? Pak 't aan!" bedrijfsbezoeken Stigas

	Basisgegevens	
1	Datum bezoek	
2	Bedrijfsnaam Adres Telefoon Email Website Contactpersoon	
3	Type bedrijf	
4	Aantal vaste medewerkers	
	Stof	
5	Bent u bekend met de gezondheidsrisico's van endotoxinen (resten van dode bacteriën)?	ja/nee
6	Bent u bekend met de gezondheidsrisico's van kwartsstof (afkomstig van o.a. gesteenten, zand en klei)?	ja/nee
	Gezondheid	
7.a	Heeft u zelf of een van uw medewerkers wel eens last van kortademigheid, hoesten, niezen of benauwdheid als gevolg van het stof?	ja/nee
7.b	Zo ja? hoeveel personen ondervinden klachten?	
7.c	Zo ja? wat zijn de klachten precies?	☐ Hoesten ☐ Niezen ☐ Kortademigheid ☐ Benauwdheid ☐ Anders, namelijk.....
	Arbobeleid	
8.a	Is er een RI&E?	ja/nee
8.b	Zo ja, is blootstelling aan stof een knelpunt binnen de RI&E?	ja/nee
8.c	Zo ja, is er een Plan van Aanpak opgesteld met te nemen maatregelen?	ja/nee
9.a	Wordt er voorlichting gegeven aan personeel over de blootstelling aan stof en beheersmaatregelen?	ja/nee
9.b	Zo ja, op welke manier?	☐ Werkoverleg ☐ Nieuwsbrief ☐ Voorlichtingsbijeenkomsten ☐ Anders, namelijk.....
10.a	Heeft de ondernemer/werkgever al eerder informatie ingewonnen over het nemen van beheersmaatregelen tegen stof?	ja/nee
10.b	Zo ja, via welke bronnen?	☐ Arbo-dienst

		☐ Leverancier van producten/machines ☐ Het project "Stof? Pak 't aan!" ☐ Anders, namelijk.....
11.a	Heeft de werkgever/ondernemer al eerder van de informatie en activiteiten van "Stof? Pak 't aan!" gehoord?	ja/nee
11.b	Zo ja, via welke weg?	☐ De website www.pakstofaan.nl ☐ Folder van "Stof? Pak 't aan!" ☐ Voorlichtingsfilmpjes van "Stof? Pak 't aan!" ☐ Nieuwsbrief van "Stof? Pak 't aan!" ☐ Presentatie door voorlichter op een bijeenkomst ☐ Advertentie in tijdschrift of krant ☐ Artikel in tijdschrift of krant ☐ Aanwezigheid "Stof? Pak 't aan!" op een beurs ☐ Anders, namelijk.....
11.c	Zo ja, helpt de informatie uit het project de werkgever/ondernemer bij de aanpak van stof?	ja/nee
	Algemeen	
12.a	Bent u lid van een branche organisatie?	ja/nee
12.b	Zo ja, welke?	

Bijlage 7: Hoofdpunten monitorresultaten stof, Arbeidsinspectie AGF 2007

In de periode februari-mei 2007 is tijdens een inspectieproject binnen de groente- aardappel- fruithandel en verwerkende industrie (AGF-2007) een monitorvragenlijst die is afgenomen over het onderwerp 'stof en kruiden'. Tijdens een presentatie op 12 juli 2007 zijn daaruit enkele hoofdpunten in relatie tot het project 'Stof? Pak 't aan! naar voren gebracht.

Opmerking vooraf: Deze onderdelen zijn alleen afgenomen indien een inspecteur geconstateerd heeft dat men (werkgever/werknemer) blootstaat aan stof en de werkgever aangeeft werknemers te hebben die er last van hebben. In totaal zijn er 445 inspecties uitgevoerd.

- In totaal werd binnen 48 bedrijven aangegeven dat werknemers mogelijk worden blootgesteld aan stof (26 be- en verwerking van groente en fruit, 14 be- en verwerking van aardappelen, 7 aardappelgroothandels, en 1 groothandel groente en fruit). Met name bij de op- en overslag en bij het sorteren van producten is dit het geval. Deze cijfers zijn lager dan de cijfers die tijdens agrarische beurzen (paragraaf 3.1) en tijdens bedrijfsbezoeken (paragraaf 3.2) werden gevonden
- Door vier bedrijven werd aangegeven dat werknemers gezondheidsklachten (allergische reacties) hebben ten gevolge van stof (be- en verwerking van aardappelen en be-en verwerking van groente/fruit).
- Bij slechts 22 van de 48 bedrijven werd door de werkgever aangegeven bekend te zijn met het feit dat kwartsstof en endotoxinen schadelijk voor de gezondheid kunnen zijn.
- Bij de meerderheid van de bedrijven zijn wel maatregelen genomen om blootstelling an stoffen te voorkomen. Persoonlijke Beschermingsmiddelen, overdrukcabines en ruimteventilatie worden veel genoemd.
- 22 bedrijven zijn informatie gaan zoeken over het nemen van maatregelen. Slechts door een één bedrijf is de site van "Stof? Pak 't aan!" bezocht, één bedrijf is bezocht door een voorlichter en één bedrijf had ook de folder ontvangen. Leveranciers en arbodiensten zijn populair bij het inwinnen van informatie.

Bijlage 8 Samenvatting gebruikersonderzoek FNV Bouw en Bondgenoten

FNV-campagne over gevaren stof

FNV Bondgenoten heeft samen met FNV Bouw het initiatief genomen tot een campagne om de gevaren van stof op de werkplek voor werknemers onder de aandacht te brengen. De campagne richt zich op werknemers die te maken hebben met agrarisch stof, meelstof, bouwstof en houtstof. Als start van de campagne heeft FNV een klein gebruikersonderzoek uitgevoerd. In het onderzoek stonden vragen centraal over de bekendheid van werknemers met de risico's van o.a. agrarisch stof en met de bestaande informatie(producten) en over de informatiebehoefte van de werknemers.

In totaal vulden 89 werknemers de enquête voor agrarisch stof in. De relatief lage respons staat niet toe de uitkomsten als representatief te benoemen voor de hele agrarische sector. Omdat de respondenten verspreid zijn over zowel kleine, middelgrote als uit grote(re) geven de resultaten wel indicaties. Risico's van agrarisch stof zijn bij iets minder dan de helft van de respondenten bekend. Minder dan een kwart van hen is ooit zelf op zoek gegaan naar informatie over agrarisch stof. De folder en de website van het project 'Stof? Pak 't aan!' zijn bij 16 % van de respondenten bekend en worden voldoende tot goed beoordeeld. De respondenten geven aan behoefte te hebben aan meer informatie over gezondheidsrisico's, rechten en plichten van werkgevers en arbo-maatregelen. Hierbij hebben de respondenten vooral een voorkeur voor folders en internet.

In vervolg op de uitkomsten van het onderzoek zullen de bonden actie ondernemen om de al beschikbare informatie, onder meer van het project 'Stof? Pak 't aan!', (verder) onder de aandacht van werknemers te brengen. De campagne vindt plaats in het kader van het VASSt-traject van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Versterking Arbobeleid Stoffen).

Kijk voor meer informatie op <http://www.arbobondgenoten.nl/>